

A mikroszkópok legfontosabb típusai

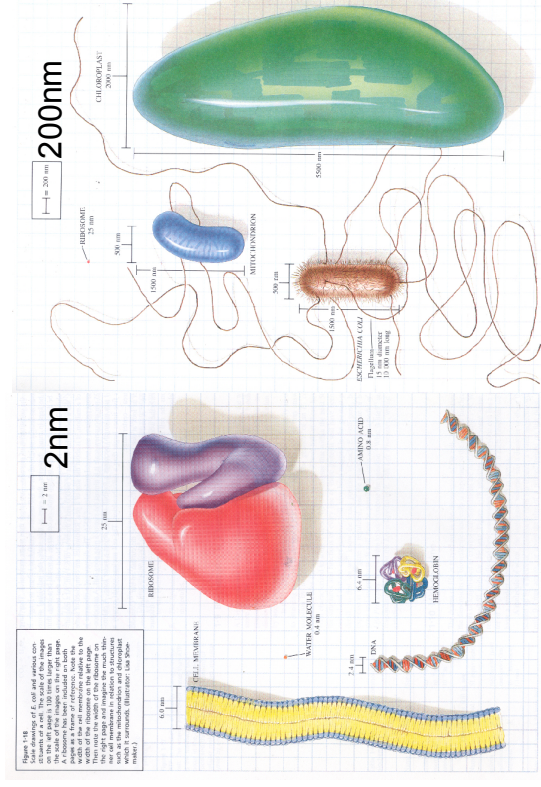
Fehérjék szerkezetének és működésének mikroszkópi vizsgálata I

Osváth Szabolcs

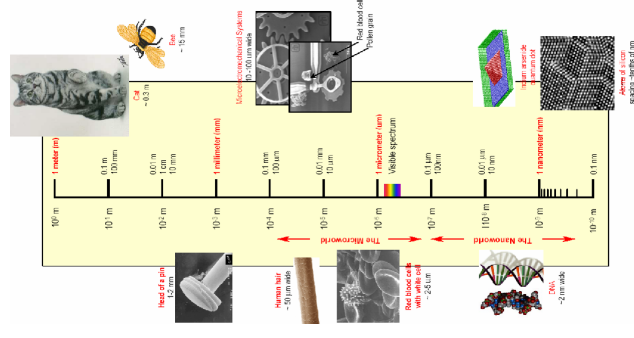
Semmelweis Egyetem
szabolcs.osvath@eok.sote.hu

- optikai mikroszkópok
(Optical Microscope)
- elektron mikroszkópok
(Electron Microscope)
- pásztázó mikroszkópok
(Scanning Probe Microscope)

Mekkorák a dolgok?

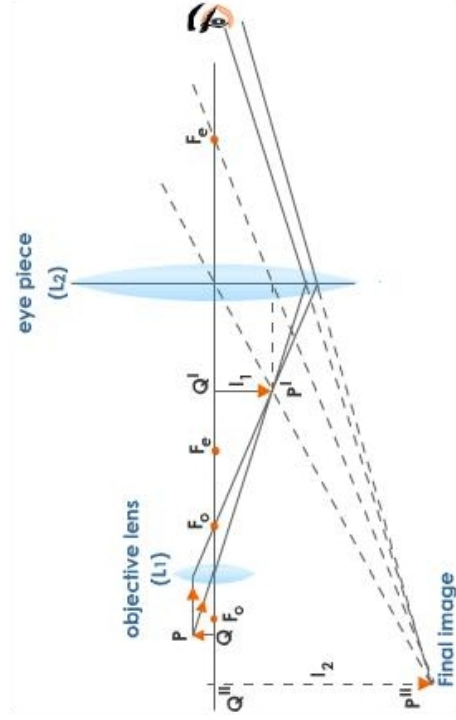
Mekkorák a dolgok?

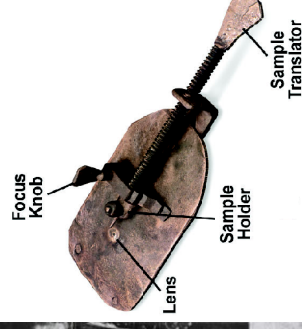
Hans Jansen és Zacharias Jansen 1590-ben összetett mikroszkópot épít

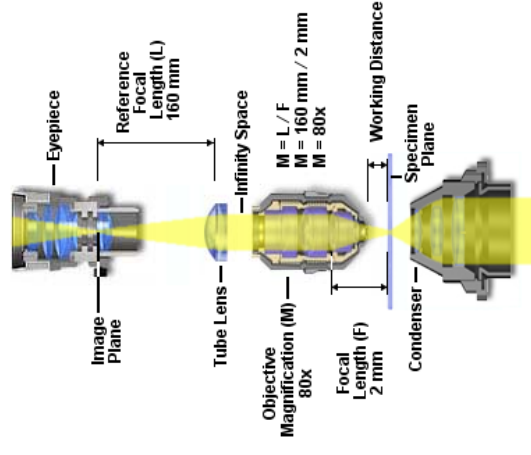
Összetett mikroszkóp optikai útja

Antoni van Leeuwenhoek (Thonis Philipszoon) 1632-1723 1674-ben egyszerű mikroszkópot készít

“Végtelenre korrigált” optika

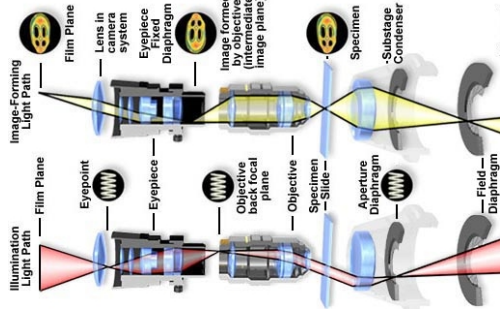

Köhler megvilágítás

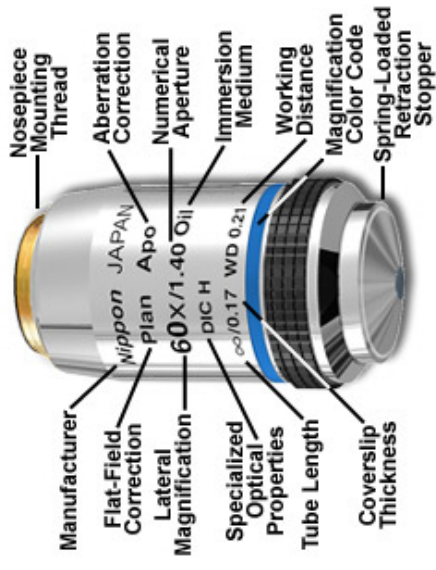

August Köhler
(1866-1948)

1893-ban találta fel August Köhler a Carl Zeiss műveknél.

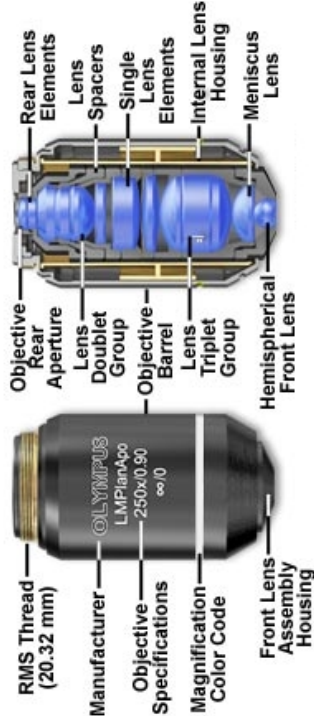

Mikroszkóp objektív lencsék

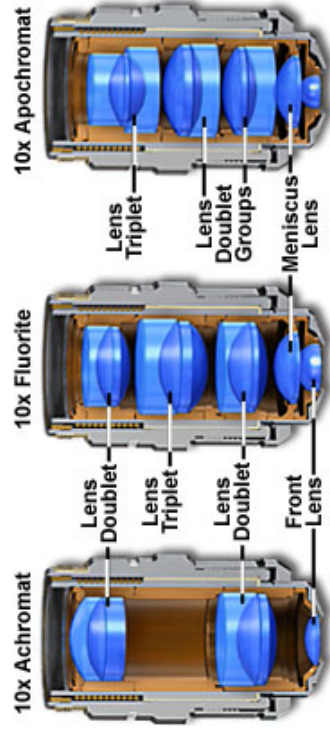
Mikroszkóp objektívek felépítése

LWD Plan Infinity-Corrected Apochromat Objective

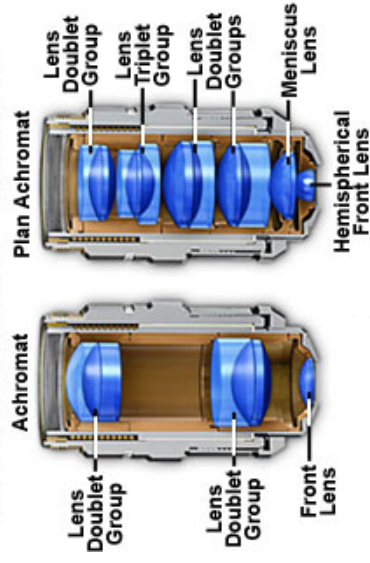
Színkorrekció

Common Objective Optical Correction Factors

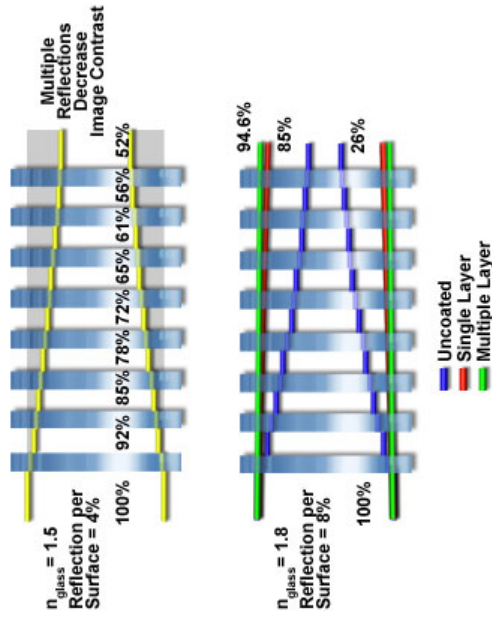

Plánkorrekció

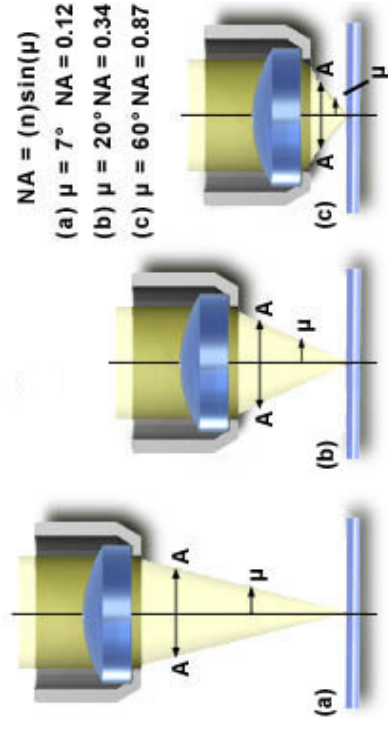
Objective Correction for Field Curvature

Fényvisszaverődés a felszíneken

Numerikus apertúra

Point Spread Function (PSF)

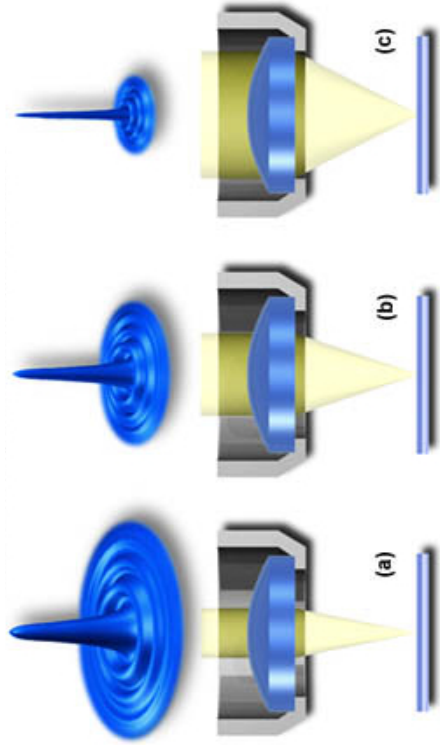
A PSF a mikroszkóp átviteli függvénye.

A (fluoreszcens) tárgy egy pontjának képe, nem egy pont, hanem adott intenzitáseloszlású folt. Ez a tulajdonság a fény hullámtermészetének a következménye.

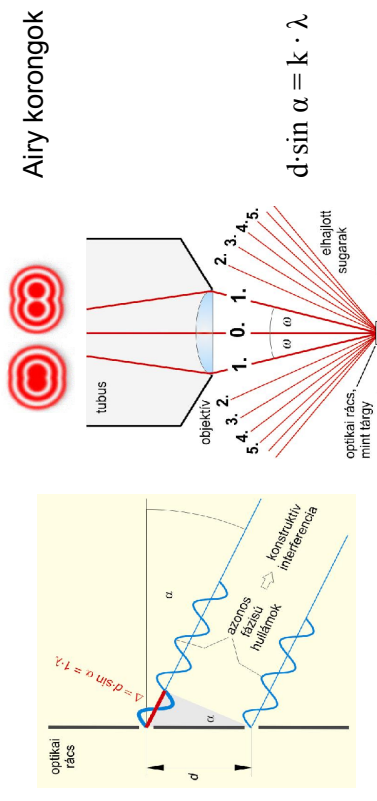
Az objektív segítségével egy térrészbe lehet a fényt fókuszálni, nem egy pontba.

A numerikus apertúra hatása a PSF-ra

A fény hullámtermészetének hatása a képre

Abbe elv

A mikroszkópban akkor és csak akkor tudunk feloldani két tárgypontot, ha a diffraktálódott fényhullámból a főmaximumon kívül legalább az első rendben elhajlott fény is részt vesz a képképződésben.

$$\delta = 0,61 \cdot \lambda / (n \cdot \sin \omega)$$

Hallgatóságos feltevések: a minta különböző részeiről egyszerre alkotunk képet; a minta részleteit úgy különböztetjük meg, hogy a róluk jövő fény a létrejövő képben megkülönböztethető képpontokat (foltokat) ad.

Ernst Karl Abbe (1840-1905)

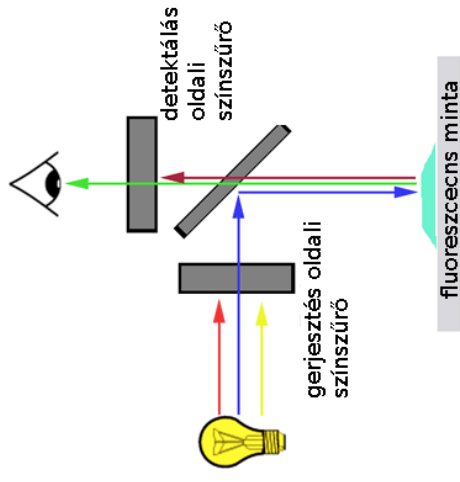

Fizikus és társadalomreformmer
Az optikai eszközök gyártását
tudományos alapokra helyezte.

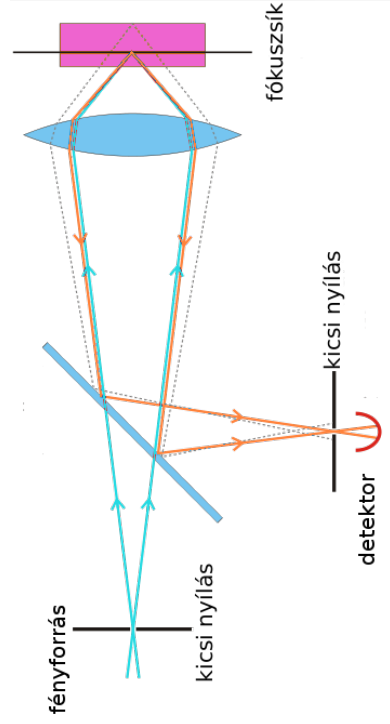
Objektívek numerikus apertúrája

Magnification	Plan Achromat (NA)	Plan Fluorite (NA)	Plan Apochromat (NA)
0.5x	0.025	n/a	n/a
1x	0.04	n/a	n/a
2x	0.06	n/a	0.10
4x	0.10	0.13	0.20
10x	0.25	0.30	0.45
20x	0.40	0.50	0.75
40x	0.65	0.75	0.95
40x (oil)	n/a	1.30	1.00
60x	0.75	0.85	0.95
60x (oil)	n/a	n/a	1.40
100x (oil)	1.25	1.30	1.40
150x	n/a	n/a	0.90

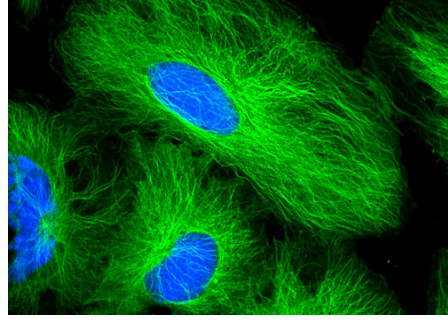
Fluoreszcencia mikroszkóp

Konfokális mikroszkóp

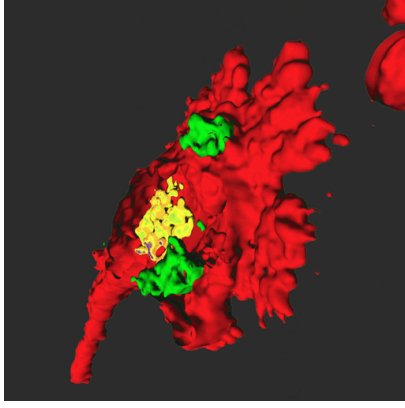

Konfokális mikroszkóp

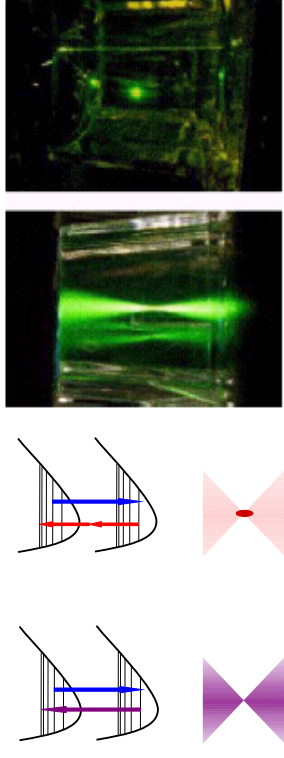
Tubulin mikrotubulusok rekombináns tubulint kifejező sejtekben.

Konfokális mikroszkóp

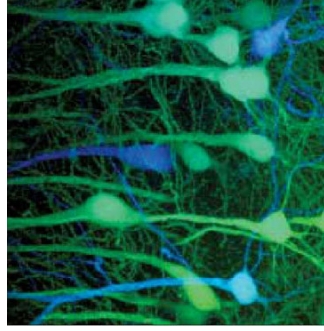
Dendritikus sejt pollen szemcséket takarít el.
Konfokális mikroszkópi technikával készített 3D kép.

Egyfotonos és kétfotonos gerjesztés

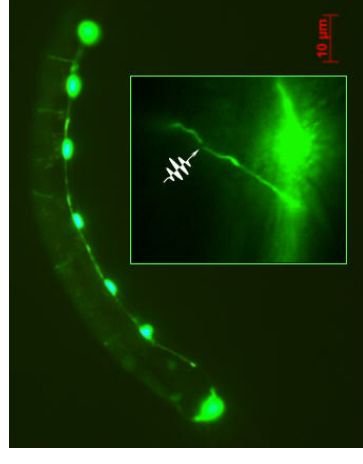
Fluoreszcein oldat emissziója egyfotonos illetve kétfotonos gerjesztés esetén

Kétfotonos mikroszkópia

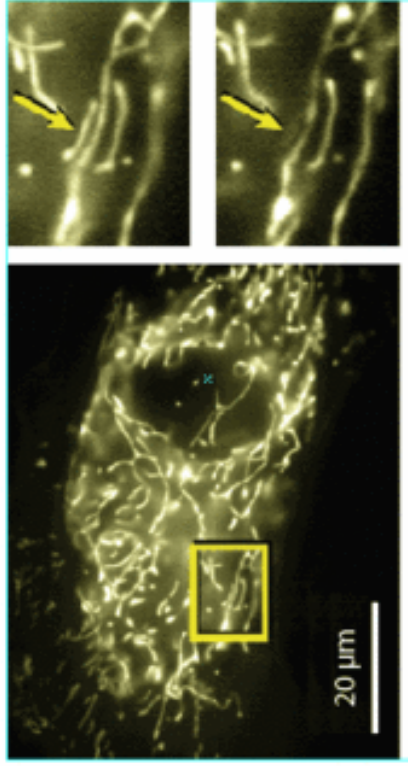
Zöld fluoreszcens fehérjét (GFP) kifejező transzgenikus egerek vizuális kortexének kétfotonos mikroszkóppal készült képe.

Élőlények fluoreszcencia mikroszkópos tanulmányozása, nanosebészet

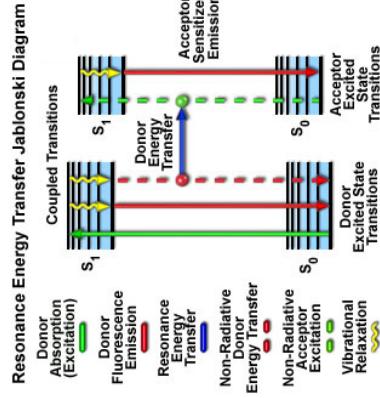
Caenorhabditis elegans 302 neuronja közül egyetlen idegsejt axonjának átvágása

Egyedi sejtek fluoreszcencia mikroszkópos tanulmányozása, nanosebészet

Egyetlen mitokondrium elpusztítása élő szarvasmarha epitheliális sejtben

FRET (Förster Resonance Energy Transfer)

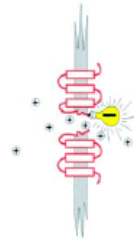

Az energiatranszfer hatásfoka:

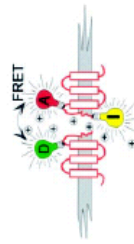
$$E = R_0^6 / (R_0^6 + r^6)$$

Ahol R_0 a festékpárra jellemző állandó, r a festékek közötti távolság.

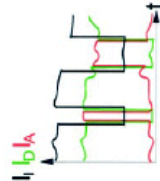
Fluoreszcens indikátorok

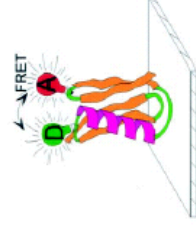
Ioncsatorna működése a helyi ionkoncentráció mérése alapján

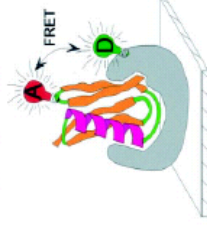
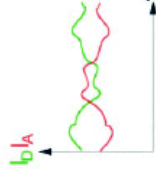
Ionkoncentráció és konformációs változások együttes mérése

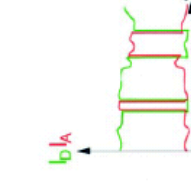
FRET alkalmazások: távolságmérés

Molekulán belüli konformációs változások

Asszociáció és disszociáció

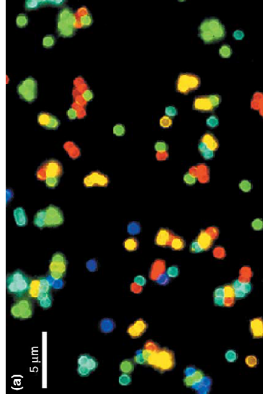
Az ideális fluorofór

www.probes.com (Invitrogen)

- kicsi
- hidrofil
- a látható tartományban nyel el és emittál
- nagy Stokes eltolódás
- specifikus kötődés (biotin/avidin, His-tag/Ni, antitest/antigén, NH₂, SH)
- fényes (abszorpció*fluoreszcencia hatásfok)
- nem, vagy lassan ég ki
- nem csinál fotokémiai reakciókat
- nem pislog

Fluoreszcens kvantumpöttyök

(a) CdSe-ből ZnS borítással készült kvantumpöttyök fluoreszcenciamikroszkópos képe

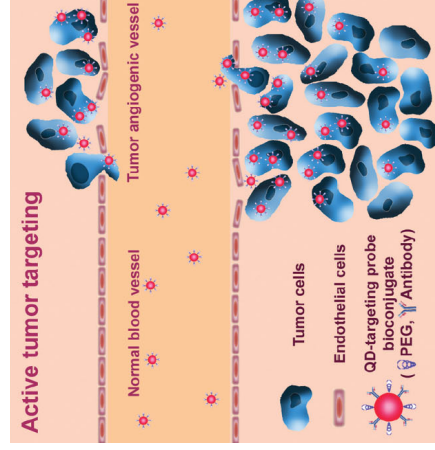

A kvantumpöttyök mérete határozza meg az emittált fluoreszcencia színét.

(b) tíz eltérő méretű, ezért elérő színben fluoreszkáló CdSe/ZnS kvantumpötty

Fluoreszcens kvantumpöttyökkel jelölt rákos daganatok

Fluoreszcens fehérjék

Aequorea victoria (medúza)

Acropora millepora (korall)

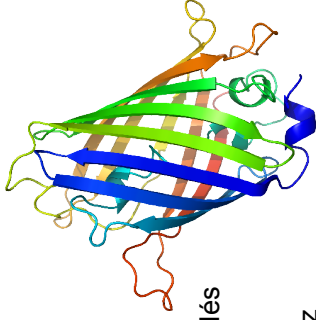
GFP (Green Fluorescent Protein)

2008. évi kémiai Nobel díj

Osamu Shimomura – a '60 as években izolálta és elkezdte tanulmányozni

Martin Chalfie – 1994-ben génkifejeződés indikátoraként használta

Roger Y. Tsien – 1995-ben előállított az első javított változatot

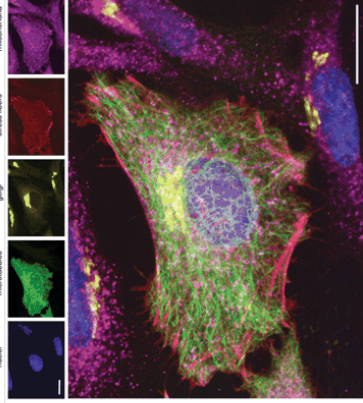

Fluoreszcens jelölő módszerek párhuzamos alkalmazása

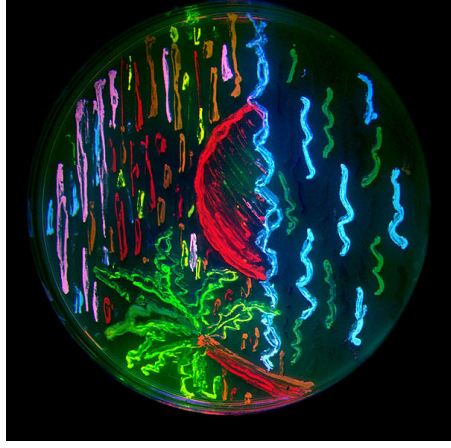
Excitation (nm) (2 photon)	488	412	568	637
Emission (nm)	505-530	555-565	590-600	>660
Fluorophore	fluorescein	OD265	Ruby-H	Cy5
Targeting	direct affinity	immuno	genetic	immuno
Target	cytoskeleton	cytoskeleton	cytoskeleton	cytoskeleton
Structure	nuclei	microtubules	stress fibers	microtubules

Öt különböző módszerrel megfestett HeLa sejtek.

A vonal 20 µm hosszú.

A fluoreszcens fehérjék sokfélesége

A kép teljes egészében fluoreszcens fehérjéket kifejező baktériumokkal készült.